

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Kaasrahastas
Euroopa Liidu programm
„Erasmus+”

TUNNUSTAMISE TÄHENDUS ELUKESTVAS ÕPPES

Õppimise eest pannakse koolides-õppeasutustes hindeid, küllap on kõrgemad neist ka tunnustava iseloomuga. Lapsepõlves saame kiitust oma saavutuste järgi ja suurte inimeste äranägemist mööda. Täiskasvanueas on asjad veidi teistmoodi – kiitmine ja tunnustamine võib omandada mõnevõrra piinlikugi varjundi, tunnustaja võib saada sentimentaalsuse ja emotsionaalsuse pitsoriga märgitud ning kaotada oma tõsiseltvõetavuses. Kohmetustunne võib tekkida ka tunnustataval – kiitus võib näida üleliigne või olla saadud tegevuse eest, mis inimesele enesestmõistetav tundub. Selliseks iseenestmõistetavuseks võib olla ka õppimine. Ometi on see – enese täiustamine, paremaks ja targemaks saamine – ju pea ainus võimalus anda oma panus, et muuta ühiskonda ja maailma enda ümber. Kas see pole tunnustust väärt? Millist mõju avaldab õppimise saavutuste esile toomine ja tunnustus täiskasvanud inimesele ning tema kaudu ka ühiskonnale? Mismoodi seda ühes Euroopa Liidu väikeriigis tehakse ja kas seda üldse on vaja?

Kuidas kõik algas – TÕN-i sünd

1998. aastal oli Eesti muutuste tuules liikuv noor riik. Täiskasvanute õppimine polnud põhivajaduste rahuldamise kõrval hoopiski prioriteet, kuid ometi leidis Eesti täiskasvanute koolitajate assotsiatsiooni Andras (ETKA Andras) ning haridusministeeriumi eestvõttel 7.–11. septembrini aset esimene täiskasvanud õppija nädal (TÕN) kantuna soovist panna meiegi maa inimesi mõtlema võimaluse üle vaimuvara kaudu „igavikku endale otsida“ ning täiskasvanute õppimist ühiskonnas laiemalt jutuks võtta.

1999. aastal 11.–18. oktoobril toimunud II täiskasvanud õppija nädalal anti juba välja ka esimesed tunnustused: aasta õppija, aasta koolitaja ja aasta koolitussõbraliku organisatsiooni tiitlid, mille saajad kuulutati välja avaüritusel Viljandi Kultuurikolledžis. Traditsiooniks sai tunnustuste üleandmine üleriiklikul TÕN-i avaüritusel ning oktoobrikuu jäigi aastakümneteks TÕN-i ajaks.

Muutuse tõi 2019. aasta, kui täiskasvanuhariduse tänusündmust peeti novembri alguses, pärast TÕN-i. Haridus- ja teadusministeeriumi tänukirjad antakse tavakohaselt kõigile vabariikliku tunnustuse saajaile. Avaüritused on toimunud kõikjal üle Eesti ning võimaldanud õpirõõmust ja tunnustusest heameelt tunda rohkearvulisel osalejaskonnal. 2006. aastal oli Jõhvi kontserdimajja kokku tulnud 326 ning 2010. aastal Mooste folgikotta koguni 391 inimest. Täiskasvanud õppija nädalast on saanud üks täiskasvanuhariduse populariseerimise tähtsündmuseid Eestis.

Uued arengud täiskasvanuhariduse väärtustamises

Ajas on muutunud tunnustamise kategooriad. Eelmainitud algsele kolmele lisandus 2003. aastal koolitussõbraliku omavalitsuse kategooria. Mõisteti, et omavalitsuse kui inimesele lähima üksuse rolli ei saa alahinnata ka täiskasvanuhariduse seisukohast. Ehkki omavalitsustel ei olnud kohustust täiskasvanud inimese hariduse küsimustega tegeleda, hakati ärksamates piirkondades ometi tänu tugevnevale täiskasvanuhariduse võrgustikule aru saama, et nendest küsimustest mööda vaadata ei saa ning iga omavalitsuse tugevus on tema tegusad ja targad inimesed.

Sedamööda, kuidas sõna täiskasvanuhariduse tunnustamise kohta levis, suurenes ka tunnustamiseks esitavate tublide nominentide arv ning tekkis vajadus esile tuua enam kui vaid ühte inimest või organisatsiooni kategooria kohta. 2007. aastal alustati eriauhindade väljaandmist, mida sellest saadik on praktiseeritud kõigis kategooriates. Esimesed eriauhinnad anti välja aasta õppija kategoorias. 2011. aastal hakati aasta õppijate hulgast valima rahva lemmikut, kes selgitati välja netihääletuse teel. Õppijate lühitutvustused avaldati ETKA Andrase kodulehel ning inimesed said nende põhjal valida lemmiku, kelle poolt hääl anda.

2015. aasta tõi uuendusena õpiteo kategooria, mille raames saab tänini tunnustada tublisid täiskasvanuhariduse algatusi ning nende eestvedajaid. 2016. ja 2017. aastal valiti ka aasta raamatukogu, et tunnustada raamatukogude rolli õppimise ja kogukonnakeskuse kohana. 2017. aastast ei anta enam välja koolitussõbraliku omavalitsuse tiitlit ning 2018. aastast on koolitussõbraliku organisatsiooni kategooria asemel õppijasõbralik tööandja.

TÕN-ist on kasvanud kohalike kogukondade ühendaja

Täiskasvanud õppija nädala sündmused ning tunnustamine käivad käsikäes ja on jõudnud inimestele lähedale. Rahvamajade ja külakodade aknad on neil oktoobrinädalatel ikka olnud valged ning inimesed kaasatud kõige erinevatesse ettevõtmistesse, olgu arvutitarkuse, käsitöö, toiduvalmistamise, keele- ja kõikevõimalike muude oskuste lihvimiseks. 2019. aastal näiteks tõi TÕN kaasa õpitunni kampaania, mille raames said inimesed üheks tunniks kokku tulla, midagi

põnevat omandada ning end selle tunniga interaktiivsele kaardile kanda. Kokku osales 11. oktoobril toimund õpitundides 177 meeskonda üle Eesti. TÕN ühendab igas vanuses inimesi, noori ja vanu, erineva sotsiaalse taustaga ühiskonnaliikmeid.

Kõik eelkirjeldatu saab teoks tänu kogu Eestit katvale täiskasvanuhariduse võrgustikule, mis varasemalt on kandnud täiskasvanud õppija nädala võrgustiku nime. Võrgustiku tööd suunavad maakondades täiskasvanuhariduse koordinaatorid – vabatahtlikud sädeinimesed, kes teavad ja tunnevad kohalikke olusid ning inimesi, oskavad lahendusi leida ja tegevusi ellu viia. Nemad koos oma aktiivi liikmetega korraldavad ka maakondlikke tunnustamisüritusi, mis said alguse 2005. aastal ning kus tuuakse esile maakondade parimad vabariikliku tunnustamisega sarnastes kategooriates. Järjest suurenev nominentide arv näitab, et tunnustamine on leidnud ühiskonnas järjest enam kõlapinda ning õppimise saavutusi osatakse üha enam märgata. Kokku on aastatel 2000–2019 kõigis kategooriates esitatud pea 3500 nominenti, seal hulgas 1680 nominenti õppija kategoorias.

Kohalik tänu- või tunnustamissündmus on oma piirkonna nägu. Osalema kutsutakse kohalike omavalitsuste ja õppeasutuste esindajaid, ettevõtjaid, kuid peategelasteks on muidugi inimesed, kelle tunneb ära säravatest silmadest ja pidulikust olekust – tunnustuse saajad. Küllap on maakondlike tänuürituste tähtsus just selles, et tänusõnad öeldakse tõesti kõigile oma piirkonnast esile tõstetutele, sageli kutsutakse lavale kõik esitatud nominendid ja nende esitajad. See aitab mõista, et nende panust märgatakse ja on neile innustuseks. Toimumispaigaks valitakse erinevaid piirkonna rahvamaju, seltsihooneid, vaatamisväärsusi. Suupistedki valmivad tavaliselt kohalike inimeste kätetöona.

Oluline on kohalike lehtede osa nii täiskasvanud õppija nädala sündmuste kui tunnustamisürituste info vahendamisel. Näiteks Raplamaal antakse juba aastaid maakonnalehe vahel välja TÕN-i teemaleht, milles kõik maakonnas aset leidev sees. Aastatepikkune koostöö kohalike lehtedega täiskasvanuhariduse informatsiooni vahendamisel on aidanud levitada mõtet õppimise võimalikkusest igas eas.

Õppimise tunnustamisel on ühiskondlik mõju ja tähendus

Kõigist maakondade esinumbrist valib ETKA Andrase poolt moodustatud laiapõhjaline komisjon välja parimatest parimad – õppijad, kes pole peljanud raskusi, kes on suutnud oma elu oluliselt muuta, olla eeskujuks teistele; koolitajad, kelle sõnal on kaalu ning kes panevad oma töösse südame; organisatsioonid, milles inimene ei ole vaid näitaja tabelis ning milles õppimise olulisust mõistetakse; algatused, millest sünnib midagi suurt nii inimeste kui ka kogukonna heaks. Need inimesed, organisatsioonid ja algatused loovad paremat, hoolivamat ja rikkamat ühiskonda, viimast sugugi mitte vaid materiaalses mõttes.

Selleks et paremini mõista tunnustamise mõju ja tähendust, esitati siinse kirjutise raames mõned küsimused aasta õppija tiitli saanud inimestele. Soovisime teada saada, milline on saadud tunnustuse mõju ning kuidas nad oma toimetulekut tänases päevas hindavad.

Kõik 13 vastanut hindasid saadud tunnustuse mõju positiivse ja innustavana. Võib juhtuda, et seda mõistetakse alles veidi hiljem ning tagantjärele leitakse, et just see andis enesekindlust ja jõudu edasi minna. Vastanute hulgas oli ka neid, kes ütlesid, et tunnustus tuli ootamatu, kuid meeldiva üllatusena. Mitmed inimesed on adunud ka oma rolli täiskasvanuhariduse propageerijate ja eeskujudena, kes suutnud õppimise pisikuga nakatada oma lähedasi, kolleege, sõpru-tuttavaid.

Positiivsena mainiti tunnustuse saamise läbi avanenud võimalusi, sh kohtumisi oluliste inimestega. Küpsemas eas aasta õppijad on välja toonud vanuselise aspekti – tunnustus on eriti väärtuslik just teises elupooles, kui oht jääda ühiskonnaelus passiivseks pealtvaatajaks on suurem. Õppimine ja selle eest tunnustuse pälvimine on andnud inimestele julgust olla aktiivne ka vanemas eas. Pea kõik tiitlisaajad on jätkanud õppimist: kes omandanud eriala kõrgkoolis, kes õppinud keeli, kes õppinud selgeks sootuks uue ameti. Kuna aasta õppija tiitliga kaasneb ka meediakajastus, on mainitud suurenenud avalikku tähelepanu. Tore, kui tuntuks saab pälvida ka õppimise saavutuste eest.

Pea kõik küsimustele vastanuist on oma eluga rahul ning hindavad toimetulekut heaks. Vahel mainitakse siiski ka raskusi – nende eest pole ju keegi kaitstud –, kuid nähakse õppimist ja haridust kui võimalust nendega paremini toime tulla. Mitmetel juhtudel võtavad tunnustatud õppijad elu ning toimetuleku hindamisel arvesse ka ümbritsevat keskkonda ja kogukonda, milles elatakse ning mille paremaks muutmisel on neil enestelgi osa. Sellest ilmneb, et neil on avaram pilk, olukorda osatakse hinnata laiemalt kui pelgalt kitsast isiklikust vaatenurgast.

Avaldub ka, et tunnustatud on orienteeritud aktiivsele lahenduste otsimisele, nad tunnevad oma vastutust ning ei jää ootama, et keegi nende eest otsuseid langetaks. Aastatepikkune suhtlus aasta õppija tiitli saanutega on näidanud, et nende inimeste näol on tegu usaldusväärsete ja sihikindlate süvitsiminejatega, aga nad on ka sooja südamega sõnapidajad ning alati abivalmis kaaslased, kes suudavad märgata teisi ja luua empaatiavõimelist ruumi, mida täna väga vajame. Nende inimeste lood puudutavad, kõnetavad ja innustavad meid seesuguse ühiskonna poole liikuma.

Vt siin videolugu, milles kolm õppijat oma õppimisest ja tunnustuse saamisest kõnelevad.